

22.2.2023
MAKE/MM,
AS

Arvioinnin hankinnan kuvaus: Päivittäistavarakauppapalvelun avustuksen kokeiluhanke (VN/811/2023)

Tausta

Suomessa palvelut ovat keskittyneet vuosikymmenten aikana yhä enenevässä määrin keskuksiin. Yksityisten ja julkisten palveluiden tuottaminen on haasteellista etenkin maaseutualueilla, jotka kattavat yhteensä 95 % maasta. Palvelutarjonnan keskittyminen näkyy muun muassa kyläkauppojen määrän vähentymisenä. Vuodesta 2002 vuoteen 2020 yli 70 % kyläkaupoista on lopettanut toimintansa. Kyläkauppioiden ikäjakauma on vanhempiin ikäryhmiin painottuva, joten suurella osalla kyläkaupoista on lähivuosina edessä sukupolvenvaihdos.

[PTT:n Kyläkauppaselvityksessä](#) (Vuori ym. 2017) kuvataan kyläkauppaa mm. seuraavasti:

- Sijainti: etäisyys lähimpään kauppaan on vähintään 7,5 kilometriä tai muuten vaikeasti tavoitettavissa
- Päivittäistavaramyynti on vähemmän kuin 2 miljoonaa euroa vuotta kohden
- Kaupunki-maaseutu-luokituksen mukaisesti sijainti on harvaan asutulla maaseudulla, ydinmaaseudulla, kaupungin läheisellä maaseudulla tai maaseudun paikalliskeskuksessa
- Myymälässä voi tehdä kaikki päivittäiset ostokset
- Myymälä voi olla kausimyymälä (esim. avoinna vain kesäkaudella)

Kyläkauppakokeilut kausilla 2020-2021 ja 2022-2023

Vuosina 2020-2021 toteutettiin ensimmäinen Kyläkaupat monipalvelukeskuksina –kokeiluhanke. Hankkeessa kokeiltiin kyläkaupoille kohdistettavan kyläkauppatuen toimivuutta. Kyläkauppatuki on maaseudun päivittäistavarakaupoille tarkoitettu tuki, jonka avulla pyritään edistämään maaseudun palveluiden saatavuutta ja lisäämään niiden monipuolisuutta.

Hankkeessa maksettavan tuen ensimmäinen haku toteutettiin syksyllä 2019. Tukialueen aluerajauksena hankkeessa oli Suomen ympäristökeskuksen kaupunki-maaseutuluokituksen mukainen harvaan asuttu maaseutu. Määräaikaan mennessä kyläkauppatukea haki yli 200 yrittäjää, joista noin 40 % (86 kpl) sai avustuksen. Korotettua tukea myymäläautopalvelusta johtuen sai yksi hakija.

Toinen kokeilukausi toteutetaan 1.1.2022-30.6.2023. Tuen haku toteutettiin syksyllä 2021. Edelliseen kauteen verrattuna potentiaalisten avustuksen saajien piiriä laajennettiin kattamaan [kaupunki-maaseutuluokituksen](#) mukaisilla maaseutualueilla sijaitsevat päivittäistavarakaupat. Muut sijaintiin liittyvät edellytykset (etäisyys lähimpään toiseen kauppaan tai vaikea saavutettavuus) pysyivät ennallaan. Tukijärjestelmän kattavuuden laajentamisen myötä avustuksen saaneiden kyläkauppojen määrä kasvoi; tukea myönnettiin lähes kaikille hakijoille ja saajia oli 178.

Ruokavirasto on toiminut kyläkauppatuen valtionapuviranomaisena. Kyläkauppatuki myönnetään valtionavustuslain (688/2001) 5 §:n 2 momentissa tarkoitettuna yleisavustuksena. Kyse on harkinnanvaraisesta avustuksesta.

Kokeilun arviointi vuosina 2020-2021

Ensimmäisen tukikauden arviointi valmistui kesäkuussa 2021 (Voutilainen ym, 2021). Arviointi luettavissa täällä: [Kyläkauppatuki 2019–2021: Kyläkaupat monipalvelukeskuksina -kokeiluhankkeen toteutuksen ja vaikutusten arviointi](#). Arvioinnin mukaan avustusta saaneet kyläkaupat pitivät avustusta erittäin hyödyllisenä toimintansa ylläpitämisen ja kehittämisen kannalta. Tukikokeilujen aikana kyläkauppojen määrän lasku on pysähtynyt.

Hankinnan kohde: nykyisen kokeilukauden 2022-2023 arviointi

Hankintayksikkö hankkii arvioinnin koskien tämänhetkistä tukikautta 2022-2023, jonka haku toteutettiin syksyllä 2021. Arviointi ei koske edellistä, vuosina 2020-2021 toteutettua tukikautta.

Arvioinnin tulee käsitellä seuraavia tuen jakamiseen liittyviä seikkoja

- Tukea saaneiden kauppojen määrä ja sijainti
- Tukea saaneiden kauppojen ominaisuudet, kuten niiden palveluvalikoima ja asiakaskunta
- Tuen toteutus ja vaikutukset: millainen on tuen hakuprosessi, mitä ovat olleet tuen käyttökohteet, onko tuella pystytty ylläpitämään tai laajentamaan palveluvalikoimaa, mitkä ovat tuensaajien kokemukset tuen tärkeydestä ja riittävän tuen määrästä
- Mahdolliset ehdotukset tuen jakamisen kehittämiseksi

Lisäksi arvioinnin tulisi käsitellä seuraavia kokeiluhankkeen vaikutuksiin liittyviä seikkoja

- Mitkä ovat tuen aluetaloudelliset- ja elinvoimavaikutukset?
- Kyläkaupat monipalvelukeskuksina –kokeiluhankkeessa yhtenä tavoitteena on kehittää kyläkauppoja ”monipalvelukeskuksina”. Käytännössä kaikki tukea saavat kyläkaupat ovat jo nyt monipalvelukeskuksia tarjoten vähittäiskauppapalvelun ohella muitakin palveluita, vähintään käteisnosto-, apteekki-, posti- ja/tai polttoainejakelupalveluita. Mitä muita palveluita tukea saaneet kyläkaupat tarjoavat (mahdollisia esimerkkejä veikkauspalvelut, kokoontumis- ja työtilat, kalastusluvut, kierrätyspiste ja sähköauton latausmahdollisuus)? Onko tuki edesauttanut näiden palveluiden tarjoamisen aloittamista, säilyttämistä tai kehittämistä?
- Kokeilukaudella 2020-2021 tukea jaettiin kaupunki-maaseutuluokituksen mukaisille harvaan asutuille maaseutualueille. Kaudella 2022-2023 tukialue laajennettiin koskemaan kaikkia maaseutualueita. Mitä vaikutuksia on ollut tukialueen laajentamisella?
- Onko tuki edistänyt tukea saaneiden yrittäjien kykyä varautua kriisitilanteisiin ja sitä kautta parantanut alueen huoltovarmuutta?
- Minkälaisia investointeja myymälöissä tulee tehdä nyt tai tulevaisuudessa?
- Mitä muita tukia kyläkauppatukea saaneet yrittäjät saavat, tai mitä muita tukia heidän olisi mahdollista saada?
- Lisäksi, jos mahdollista, tulisi tarkastella kyläkauppojen mahdollisia vaikutuksia asiointimatkoihin liittyviin liikennesuoritteisiin ja sitä kautta liikenteen päästöihin

Valtionavustuslain 36 § velvoittaa seuraamaan valtionavustusten käytön tuloksellisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta, vaikutuksia, tarpeellisuutta ja kehittämistarpeita. Hankinnan tarkoituksena on tuottaa valtioneuvoston käyttöön tätä tietoa.

Tavoitteena on tarkastella kyläkauppatuen tukikautta 2022-2023, ja arvioida sen toimivuutta, vaikutuksia ja onnistumista tavoitteidensa saavuttamisessa. Lisäksi tavoitteena on esittää mahdollisia kehittämisehdotuksia tuen parantamiseksi.

Arvioinnin toteutus

Arvioinnin laatiminen käynnistetään keväällä 2023. Aikaa työn toteuttamiseen on noin seitsemän kuukautta. Arvioinnin tulee olla hankintayksikön käytössä viimeistään marraskuussa 2023.

Puolessavälissä työn toteutusta hankintayksikölle tulee toimittaa väliraportti. Toisen maksuerän laskutus ja maksaminen ovat sidottuja hankintayksikölle toimitetun väliraportin hyväksymiseen. Väliraportin toimittamisen määräpäivä sovitaan aloituskokouksessa.